

նուն հեղինակաց գովութիւնները մէկիկ մէկիկ դնելը, բաւական է ըսելը որ իրեն վրայի ներքողը Վաղղիոյ ճեմարանին մէջ խօսեցաւ Սասին՝ որ թէ պէտ է նախանձորդն էր Վառնէյի ու միշտ ալ պիտի ըլլան մէկմէկու իրենց անմահ գրուածքներովը, բայց սակայն լաւ ճանցած էր իր նախանձորդին ու նեցած մեծամեծ ձիւղերն ու սեպհական կատարելութիւնները որոնց ինքը չէր հասներ, ինչպէս մտքի ճոխութիւն ու հարստութիւնը, թէպէտ ուրիշ կողմանէ ինքն ալ իր յատուկ զարմանալի կատարելութիւններովն ու մանաւանդ արուեստովը զանիկայ կը գերազանցէր:

Սենք կ'ուզէնք պալ անգամ Վառնէյի ճաշակ մը տալ մեր բանասէր ընթերցողացը՝ Պողիկտոսի ողբերգութեանէն մաս մը մեր արդի թարգմանչացը մէկուն թարգմանութեամբը դնելով. որուն ամբողջն ալ յուսանք որ ատենօք առանձին ի լոյս ընծայուի, մանաւանդ որ կերպով մ'ալ մեզի ազգային է այս ողբերգութիւնը՝ դիւցազնին Հայկազն ըլլալով. որով և ուրիշ քաղցրութիւն մը ունի մեզի համար:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Կարողու Մարքէ:

ՍԻՋԻՆ դարու Եւրոպիոյ պատմութիւնը խիստ խառնակ ու ազդեցիկ գէպերով լեցուն է. իշխանները ամէն կողմանէ բռնացած բոլոր ժողովուրդը կեղեքելու հետ էին, և միանգամայն իրարու հետ ալ թագաւորական ժառանգութեան վրայ անդադար արինահեղ պատերազմներով կ'անցընէին: Ի վերայ այս ամենայնի միշտ եղած են նաև այնպիսի գէպեր ու գտնուած են այնպիսի անձինք ալ որ քաջութեամբ ու խելքով փառաւոր անունին յետագայից աւանդեր են: Բայց սոնցմէ մէկն է նաև Կարողու Մարթէլ որուն վարքը համառօտիւ մը դնենք:

Կարողու Մարթէլ Լէստրասիայի Պեպինոս Հերիստալ դքսին որդին ծնաւ 691^{ին}: Հօրը մահուանը հետեւալ տարին այսինքն 713^{ին} Կարողու ձեռք առաւ հօրը իշխանութիւնը, և իշխանութեանը հետ մէկտեղ ժառանգեց անոր քաջութիւնն ալ ու մէկէն պատերազմ հրատարակեց Վիլլգերիկոսի Բ Փրանկաց թագաւորին դէմ. և իր անպարտելի քաջութեամբը՝ թշնամոյն միշտ յաղթող գտնուելով 718^{ին} Վիլլգերիկոսը գահէն վար ձգեց ու տեղը Վլոդէր չորրորդ անուշով մէկը դրաւ: Ետն անցնելով երբոր այս ողորմելի Վլոդէրը մեռաւ, Մարթէլ Վիլլգերիկոսը նորէն աթոռ դարձուց. բայց չէ թէ ասով իր անձնասիրութեան դէմ ընելով, այլ մանաւանդ թէ զանիկայ իր շահուն ու հանգստեանը զոհ մը ըրաւ: Բռնադատեց աս նոր թագաւորը որ զինքը պալատին հրամանատարն ընէ, և երբոր հաւանութիւնը բերնէն առաւ՝ սկսաւ ամենայն արքունական բացարձակ իշխանութիւնը բանեցընել. իսկ Վիլլգերիկոս և ոչ պզտի բանի մ'ալ իշխանութիւն ունէր:

Երբ մեռաւ Վիլլգերիկոս 720^{ին} և իրեն յաջորդեց Ռէրիքի երրորդ, դարձեալ Կարողու իր առջի պիճակին մէջ մնալով իր իշխանութիւնը կը բանեցընէր: Եւս միջոցիս յաղթեց Լատ Լուիտանիոյ դքսին, և ստիպեց զանիկայ հարկ տալ Փրանկաց թագաւորին: Եւ կէց վերջը դարձուց Կարողու մէկէն իր զէնքը Սարակինոսաց դէմ Լուիտանիոյ դքսին աղաչանքովը և Փուլաթիէի դաշտին մէջ բանակեցաւ Լէստրոյ, Լէստրասիոյ և արեւմտեան Վերմանիոյ գունդերուն հետ մէկտեղ, որոնք իր հրամանովը ժողովուած էին 732^{ին}: Եւ թը օր երկու բանակ դիմացէ դիմաց մէկգմէկ դիտելէն ետեւ՝ Սարակինոսը իրենց բազմութեանը վրայ վստահացած պատերազմը սկսան. ան ատեն Կարողու պատերազմի նշան տուաւ և Վերմանացի և Փրանկ զօրքերը իրենց կացիններովը ու թուրերովը սկսան ցորենի պէս քաղել զՍարակինոսները, և

Կարողոս Մարթի :

Կրօնէն թէ թշնամեաց կողմէն 373,000 հոգի ընկեր են այն պատերազմին մէջ : Եւս պատերազմը ամբողջ օր մը քշելէն ետե՛ս՝ սարակինոսաց Բարսազման սպարապետին մահաւամբը Փրանկները փառաւոր յաղթութիւն կանգնեցին : Եւս յաղթութեամբ Կարողոս ստացաւ Սարթէլ անունը որ Ուոն ըսել է . իբրեւ թէ զթշնամիները ուռամբ խորտակեր է այն պատերազմին մէջ : Կարողոս Փուլթիէի յաղթութեամբը քաջաբերուած սեփնելով որ Սարակինոսները չեն դադրիր Լանկրտօք և Փոլվանս գաւառներուն վրայ յարձրկելէն՝ ելաւ նորէն վրանին և վերնտեց զիրենք այն երկիրներէն և առաւ ձեռքերնէն Լիուինէա գաւառը և Լարոպայի սահմանէն հալածեց :

Կարողոս ասկէց վերջն ալ իր զինուորը հանդիստ չտուաւ . վաղեց ապստամբ Փրիզոնաց վրայ և զիրենք նուաճեց և ստիպեց ուղղափառ կրօնքը ընդու-

նելու : Ուերիճիի մահաւորնէ ետեւ որ 736^ն հանդիպեցաւ , ուրիշ թագաւոր չգրաւ յաջորդ , հապա ինքը նստաւ աթոռը Փրանկաց դուքս անուամբ՝ առանց թագաւորական պատուանոսն : Իր ծերութեան ժամանակը վայելեց իրեն իշխանութեան և փառացը պտուղները և մեռաւ հոկտեմբերի 22^ն 741^ն Կրէսի աւանը , քսանըհինգ տարի իշխանութիւն ընելէն ետեւ : Շատերը տրտմեցան իր մահաւանը վրայ թէ իբրեւ պատերազմողի և թէ իբրեւ իշխանի : Կարողոս ատելի եղաւ կղերին՝ աւոր տուած նեղութեանցը պատճառաւ Սարակինոսաց պատերազմին ժամանակ : Բայց օրհնեց զինքը Պապը Լոմպարտացւոց և Յունաց ղեմ ըրած օգնութեանը պատճառաւ : Իր մահաւորնէն ետեւ թագաւորութիւնը իր երկու որդիքը մէջերնին բաժնեցին :